

WIELKOŚĆ PARAFII A STAN DOMINICANTES

Sprawne funkcjonowanie parafii jest w pewnym stopniu uzależnione od liczby jej członków. Trudności pod tym względem są widoczne zwłaszcza w parafiach zbyt wielkich liczebnie¹. Proboszcz nie jest tam w stanie poznać wszystkich parafian, a w konsekwencji otoczyć ich odpowiednią duszpasterską troską. Parafianie również nie znają się wzajemnie. Stanowią anonimową masę. Toteż nie wytworzą wspólnoty. Nielatwo będzie w nich rozbudzać poczucie solidarności i odpowiedzialności za parafię.

Również parafie małe, a zwłaszcza bardzo małe², narażone są na pewne trudności. Na pierwszy rzut oka zwykle się dostrzegać w nich „problemy” związane z zaspokojeniem materialnych potrzeb, jak: utrzymanie duszpasterza i służby kościelnej, utrzymanie i konserwacja budynków parafialnych, a zwłaszcza ich remont czy budowa. Tych gospodarczych trudności nie należy jednak przeakcentowywać. Nawet w parafiach bardzo małych solidarna współpraca wiernych na ogół wystarcza do ich przewyciężenia, o czym świadczą liczne fakty. W parafiach tych należy natomiast zauważyć trudności w organizowaniu struktur duszpasterskich i kultu religijnego. M.in. różnicowanie form duszpasterstwa stosownie do potrzeb różnych kategorii demograficzno-społecznych parafian – ze względu na znikomą liczbę przedstawicieli tychże kategorii – nie jest łatwe do zrealizowania.

Wymienione tu trudności, zarówno te typowe dla parafii bardzo wielkich, jak i dla parafii bardzo małych, w znacznym stopniu ustępują w parafiach średniej wielkości³. Toteż modelowi parafii liczebnie średniej przyznano preferencję⁴. W związku z tym nasuwa się pytanie, czy w parafiach średniej wielkości stan życia religijnego wiernych jest odpowiednio wyższy niż w pozostałych typach parafii. Bowiem dopiero to kryterium może stanowić wystarczające uzasadnienie dla preferowania takiej czy innej liczebności parafii.

Próbie odpowiedzi na powyższe pytanie podejmie się tu w oparciu o stan frekwencji w niedzielnej mszy i komunii św. Obydwie te praktyki wprawdzie nie wyczerpują zjawiska religijności, niemniej stanowią bardzo istotne, a przy tym empirycznie łatwo sprawdzalne jej wskaźniki. Najpierw zostanie ukazany stan dominicantes w stolicy Austrii – Wiedniu, a następnie stan obydwu praktyk w parafiach wiejskich i miejskich diecezji przemyskiej.

Obliczenia przeprowadzane w 1976 r. w 138 parafiach wiedeńskich wykazały, że stan dominicantes systematycznie zwiększa się w miarę zmniejszania się wielkości parafii. W 56 parafiach, liczących przeciętnie po ok. 13000 katolików, uczęszcza na niedzielną mszę św. tylko 3 – 10 % zobowiązanych; w 55 parafiach, liczących przeciętnie po ok. 9000 katolików, uczęszcza 10 – 20 %; w 19 parafiach, liczących przeciętnie ok. 6700 katolików, uczęszcza 20 – 30 %; w 7 parafiach, liczących przeciętnie ok. 4300 katolików, uczęszcza 30 – 40 %; w jednej parafii, liczącej 2950 katolików, uczęszcza 41 %⁵. Podane tu fakty jednoznacznie przemawiają na rzecz parafii mniejszych, tj. średnich liczebnie. Dotyczą jednak tylko ludności wielkomiejskiej i to w odmiennym kontekście kulturowym. Toteż baczniejszą uwagę należałoby zwrócić na rezultaty obliczeń przeprowadzonych w tutejszym środowisku.

¹ Do parafii zbyt wielkich zalicza się zazwyczaj parafie liczące ponad 8000 wiernych. Wśród nich rozróżnia się parafie wielkie (8000-20000 osób) i parafie-olbrzymy (ponad 20000 osób). (J. Majka, Socjologia parafii, Lublin 1971 s. 95).

² Do parafii bardzo małych, zwanych także mikroparafiami, zalicza się parafie liczące do 500 osób, a do parafii małych - liczące od 500 do 1500 osób. (Tamże, s. 94-95).

³ Do parafii średniej wielkości zalicza się parafie liczące od 1500 do 8000 wiernych. J. Majka za najbardziej optymalną uważa parafię liczącą od 3000 do 5000 wiernych. (Tamże, s. 95).

⁴ Tamże, s. 91 i 95.

⁵ P. Klosternann, Wie wird unsere Pfarrei eine Gemeinde ?, Wien 1979, s. 54 nn.

Stan frekwencji w niedzielnej mszy i komunii św. w diecezji przemyskiej ukazują zamieszczone niżej tabele.

Tabela 1

Wielkość parafii a stan dominicanos i communicantes
w środowisku wiejskim w latach 1980 – 1990.

Liczba parafian	% dominicanos			% communicantes		
	1980	1985	1990	1980	1985	1990
do 500 osób	92,1	93,4	94,7	10,6	9,8	11,6
501–1000	81,7	80,1	84,5	6,3	7,0	8,5
1001–1500	77,2	75,9	80,4	5,4	5,5	8,2
1501–2000	75,3	76,2	77,9	4,3	5,4	7,9
2001–3000	76,4	75,6	76,8	4,6	5,6	6,7
3001–4000	78,0	73,6	78,5	4,9	5,5	6,8
4001–5000	71,0	67,5	72,5	4,2	5,4	6,0
5001–8000	68,4	66,1	70,5	4,4	4,0	5,8

Źródło: Sprawozdania księży proboszczów z obliczeń frekwencji przeprowadzonych we wszystkich parafiach wiejskich diecezji przemyskiej.

Uwaga: W tabeli nr 1 i 2 odsetek dominicanos obliczono od liczby zobowiązanych, a odsetek communicantes od ogółu parafian.

Wynika z nich, że w kolejno uwzględnionych tu latach stan dominicanos kształtuje się podobnie, natomiast stan communicantes dość wyraźnie wzrasta. W środowisku wiejskim stosunkowo najwyższy stan frekwencji w obydwóch praktykach odnotowano w parafiach najmniejszych, tj. nie przekraczających 500 osób. W zwykłe niedziele roku na mszę św. uczęszcza tam ponad 90 % zobowiązanych, a do komunii św. przystępuje ponad 10 % ogółu parafian (tabela 1). Również wysoki jest stan interesujących tu praktyk w parafiach liczących od 500 do 1000 wiernych. W obydwóch tych grupach parafii jest on uwarunkowany prawdopodobnie głównie charakterem tychże społeczności lokalnych. W małych społecznościach wiejskich na ogół istnieje silne przywiązanie do tradycji, w tym także do tradycji religijnych. Silna jest tam więź międzyludzka oraz kontrola społeczna (nieformalna)⁶. Wszyscy tam wzajemnie się znają, z łatwością zauważają m.in. nieobecnych w kościele. Te środowiskowe czynniki niewątpliwie ułatwiają wypełnianie praktyk religijnych. Nie bez znaczenia dla frekwencji we mszy św. jest w małych parafiach także bliskość kościoła.

Kolejną grupę pod względem stanu frekwencji stanowią parafie liczące od 1000 do 4000 wiernych. We mszy św. niedzielnej uczestniczy w nich ok. 75 % zobowiązanych. Jest charakterystyczne, iż wielkość ta stanowi średnią arytmetyczną dla wszystkich parafii wiejskich w przemyskiej diecezji. Fakt ten zdaje się świadczyć, że wszystkie te parafie (w tym także i czterotysięczne) mieszczą się w granicach możliwości objęcia ich normalnym duszpasterstwem, a więc w granicach możliwości poznania przez proboszcza wszystkich parafian i zorganizowania im odpowiednich form posługi. W parafiach większych tej grupy (3–4 tysięcznych) znaczną rolę należy przypisać, przeważnie tam istniejącym, ośrodkom filialnym z niedzielą mszą św.⁷.

⁶ Por. R. Frankenberg, *Communities in Britain*, London 1967 s. 286 nn; B. Misztal, *Socjologia miasta*, Warszawa 1978 s. 108-111 i 126.

⁷ Na terenie diecezji przemyskiej kościołów filialnych było: w r. 1980 - ok. 220, w r. 1985 - ok. 315, w r. 1990 - ponad 350. (Rocznik Diecezji Przemyskiej [na rok 1979], Przemysł 1979, s. 246; Rocznik Diecezji Przemyskiej na rok 1984 [Przemysł 1984], s. 526; Schernatyzm Diecezji Przemyskiej 1990, Przemysł 1991, s. 498).

Do ostatniej grupy należy zaliczyć parafie przekraczające 4000 wiernych. Stan dominicanos jest tam niższy od przeciętnego dla wsi o ok. 5 i więcej procent. Niższy jest również odsetek comunicantes. Okazuje się zatem, iż są to parafie – jak na środowisko wiejskie – zbyt duże. Wchodzi tu bowiem w rachubę nie tylko liczba wiernych, ale i rozległość przestrzenna. Zwiększanie liczby wikariuszy i ośrodków filialnych nie rozwiązuje – jak widać – wszystkich problemów.

W środowisku miejskim stan interesujących tu praktyk kształtuje się częściowo odmiennie (tabela 2). W parafiach najmniejszych jego wskaźniki w świetle statystyk nie są wyższe, lecz nawet nieco niższe aniżeli w parafiach 5-tysięcznych.

Tabela 2.

Liczebna wielkość parafii a stan dominicanos
i comunicantes w środowisku miejskim
w latach 1980 – 1990.

Liczba parafian	% dominicanos			% comunicantes		
	1980	1985	1990	1980	1985	1990
do 2000 os.	66,7	64,6	67,2	6,0	7,1	8,8
2001 – 3000	64,0	65,7	63,9	5,4	7,3	8,3
3001 – 4000	67,4	68,3	66,7	6,4	7,5	8,0
4001 – 5000	70,0	69,1	68,5	6,2	7,0	7,7
5001 – 8000	63,1	69,2	62,3	4,4	5,4	7,0
8001 – 10000	56,9	55,6	56,1	3,8	4,2	6,4
10001 – 15000	53,1	52,5	54,7	3,6	4,2	5,5
ponad 15000	49,1	51,3	47,8	3,8	3,9	4,3

Źródło: Sprawozdania księży proboszczów z obliczeń frekwencji przeprowadzonych we wszystkich parafiach miejskich diecezji przemyskiej.

Wydaje się jednak, że statystyka w tym wypadku nie odzwierciedla stanu faktycznego. Warto tu pamiętać, iż te najmniejsze parafie miejskie są zlokalizowane zazwyczaj na obrzeżach miasta, silnie ciążących ku centrum ze względu na brak rozbudowanej własnej infrastruktury. To ciążenie znajduje wyraz m. in. także w „ucieczce” na mszę św. do kościołów „w mieście”. Wskutek tego kościoły w centrum bywają przepelnione, a na peryferiach świecą pustkami; stan dominicanos w parafiach usytuowanych w centrum pozomie się podnosi, a w parafiach peryferyjnych pozornie opada.

Mimo uczęszczania pewnej liczby osób do innych (poza własnym) kościołów w mieście, zasadniczo można by parafie miejskie podzielić na dwie grupy. Do pierwszej grupy wchodziłyby wszystkie parafie od najmniejszych do 5-tysięcznych włącznie, do drugiej – parafie ponad 5-tysięczne. W parafiach pierwszej grupy stan praktyk niedzielnych kształtuje się na zbliżonym poziomie, a w parafiach drugiej grupy systematycznie obniża się w miarę wzrostu wielkości parafii. Owo obniżenie jest widoczne zwłaszcza w parafiach ponad 8-tysięcznych.

Z przeprowadzonych wyżej analiz okazało się, że liczebna wielkość parafii wywiera znaczny wpływ na stan frekwencji w niedzielnej mszy i komunii św. Toteż mając na uwadze życie religijne wiernych, należałoby w miarę możliwości przeprowadzać odpowiednią restrukturyzację niektórych parafii. Jako oczywista jawi się potrzeba podziału parafii zbyt wielkich liczebnie. W świetle przedstawionej wyżej statystyki do zbyt wielkich należałoby zaliczyć na wsi parafie ponad 4-tysięczne, a w miastach ponad 8-tysięczne⁸. Natomiast z zaprezentowanych tu badań bezpośrednio nie wynika potrzeba łączenia parafii

⁸ J. Majka, dz. cyt., s. 91 i 95.

małych. Chcąc wyrokować w tej sprawie należałoby wpierw przeprowadzić badania wielu wskaźników religijności, jak również badanie funkcjonowania poszczególnych instytucji parafialnych – i to zarówno w parafiach małych (grupa eksperymentalna), jak i w parafiach średniej wielkości (grupa kontrolna).

Restrukturyzacja parafii nie ogranicza się tylko do ich dzielenia i łączenia. Niekiedy bardziej wskazana byłaby tylko korekta granic sąsiadujących ze sobą parafii lub utworzenie jakichś ośrodków pomocniczych. W każdym jednak przypadku uzasadnieniem takiej czy innej formy restrukturyzacji powinno być – stosownie do wskazań Soboru Watykańskiego II⁹ – dobro duchowe wiernych.

Die Pfarreigrösse und der Stand der Dominantes.

ZUSAMMENFASSUNG

Der vorliegende Aufsatz enthält Untersuchungen der Bedingtheit des Standes der Dominantes von der Pfarreigrösse. Zur Grundlage dieser Analyse nahm es die Berechnungen der Besucher die Sonntagsmesse in allen Pfarreien der Diözese Przemyśl. Aus den Analysen erwies sich, dass in den Stadtpfarreien unter 5000 Katholiken etwa 65% (zum Kirchenbesuch verpflichteten) die Sonntagsmesse besuchen; dagegen in den Stadtpfarreien über 5000 Katholiken der Kirchenbesuch mit der wachsenden Pfarreigrösse abnimmt. In den Landpfarreien: mit unter 500 Katholiken besuchen über 90 % die Sonntagsmesse; mit zwischen 500 und 1000 Katholiken besuchen über 80 %; mit zwischen 1000 und 4000 Katholiken besuchen etwa 75 %. Wiederum in den Landpfarreien mit über 4000 Katholiken senkt der Kirchenbesuch mit der wachsenden Pfarreigrösse. Aus diesen Daten ergibt sich die Notwendigkeit der Teilungen zu sehr grosser Pfarreien.

⁹ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, nr 32, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski, Poznań 1968, s. 248.